

13e jaargang

nummer 6

juni 1977

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
+ Th. Maassen +
+++++

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

EEN BELANGWEKKEND OPSTEL OVER HET BEGIN VAN DE VAKBEWEGING

In het vorige nummer van "Daad en Gedachte" hebben wij terloops verwezen naar een opstel van het Amerikaanse echtpaar Zerzan over de beweging van de Luddieten oftewel de machinevernielers in Groot-Brittannië in het begin van de 19e eeuw en over de vakbeweging, die - naar het oordeel van de Zerzans - gehanteerd werd als een wapen waarmee de gevaren die de burgerlijke maatschappij van de kant der machinebestormers dreigden met succes konden worden afgewend. Wij voegden daar toen (in een noot) aan toe, dat wij uitvoerige uittreksels uit het bewuste opstel in ons blad zouden publiceren. Van dat voornemen zijn wij in zoverre afgestapt, dat wij in de navolgende bladzijden de lezer geen uittreksels uit bedoelde tekst aanbieden maar deze *volledig* in vertaling afdrukken.

Wat ons hiertoe heeft doen besluiten is de omstandigheid, dat wij het artikel van de Zerzans van grote betekenis achten. Jarenlang hebben wij betoogd, dat de vakbeweging allerminst een instituut van de kapitalistische samenleving is *geworden*, doch dat zij integendeel van het begin af aan een dergelijk instrument is *geweest*. Vanwege die opvatting - die wij baseerden op de functie van de vakbeweging als verkoopcentrale van de arbeidskracht - zijn wij herhaaldelijk fel bekritiseerd. Er werd ons verweten dat wij op de geschiedenis van de arbeidersbeweging een totaal verkeerde kijk hadden. In de uiteenzettingen van de Zerzans nu zien wij een bevestiging van onze analyse. Dat des te meer omdat deze Amerikaanse onderzoekers langs een geheel andere weg dan wij tot hun konklusies zijn gekomen.

Wij gingen uit van datgene wat wij als het *wezen* van de vakbeweging beschouwen en leidden daaruit af dat het gangbare historische beeld niet anders dan een verkeerd beeld kon zijn. De Zerzans daarentegen zijn omgekeerd te werk gegaan. Zij hebben niet uit bepaalde opvattingen omtrent het wezen van de vakbeweging konklusies getrokken betreffende haar vroegste geschiedenis, maar zij hebben zich over haar vroegste geschiedenis en haar direkte vóórgeschiedenis gebogen en toen gevolgtrekkingen gemaakt voor wat betreft haar wezen. Waarop zij o.m. nadrukkelijk wijzen is, dat de naar

Ned Ludd genoemde beweging der machinebestormers door de vakbeweging om zeep is gebracht. Daaraan ontleent hun opstel ook zijn titel. Bij lezing ervan zal het duidelijk worden dat vele door ons aan de vakbeweging gewijde beschouwingen en die van de Zerzans elkaar als het ware aanvullen.

=====

W I E V E R M O O R D D E N E D L U D D ?

door J o h n en P a u l a Z e r z a n (San Francisco) 1)

In Engeland, de eerste industriële natie, stak (tussen 1810 en 1820) beginnend in de textielnijverheid - de eerste en belangrijkste bedrijfstak aldaar waarin het kapitaal was doorgedrongen - de wijdvertakte revolutionaire beweging de kop op die bekend staat als het Luddisme. De dreiging die van de Luddietenopstanden uitging - en hun nederlaag - was van zeer grote betekenis voor de verdere ontwikkeling der moderne samenleving. Het vernielen van machines, als hoofdzakelijk strijdmiddel, dateert ongetwijfeld al van voor de genoemde periode; Darvall 2) met name konstateert dat er gedurende de gehele 18e eeuw "doorlopend sprake" van was, zowel in goede tijden als in kwade. Het verschijnsel deed zich bepaald niet alleen voor bij de textielarbeiders noch bleef het tot Engeland beperkt. Landarbeiders, mijnwerkers, fabrieksarbeiders en vele andere categorieën namen aan het vernielen van machines deel, dikwijls ingaande tegen datgene wat gewoonlijk hun eigen "economisch belang" wordt genoemd. Op dezelfde wijze handelden, zoals *Filop-Ailler* ons laat weten, de arbeiders van Eupen en Aken, die de belangrijke fabrieken van Cockerill verwoestten, de spinners die in de steden Schmollen en Crimmitschau de fabrieken met de grond gelijk maakten en ontelbare anderen in de dageraad der industriële revolutie.

Niettemin waren het de arbeiders van de Engelse kledingindustrie - brei(st)ers, coupeurs, lakenscheerders en dergelijke - die de stoor gaven tot een beweging die, zoals *Thompson* 3) het waarschijnlijk te zwak heeft uitgedrukt, "met puur opstandige razernij zich zo algemeen over Engeland verbreidde als nauwelijks een andere in de Britse geschiedenis." Want hoewel zij doorgaans wordt gekarakteriseerd als een blinde, ongeorganiseerde, reaktionaire, beperkte en vruchteloze beroering, was dit "instinctieve" verzet tegen de nieuwe economische orde in waarheid een tijdlang zeer succesvol en droeg het een revolutionair karakter. Het was het krachtigst in meer ontwikkelde delen van het land, in het bijzonder in het midden en het noorden en "The Times" 4) van 11 februari 1812 beschreef de toestand in Engeland als een van "openlijke oorlogvoering". Onderluitenant Wood verklaarde op 17 juni 1812 in een brief aan het regeringslid Fitzwilliam dat "met uitzondering van die plaatsen die bezet werden gehouden door soldaten, het hele land zich feitelijk in de macht van hen bevond die zich niet langer stoorden aan de wet." Inderdaad waren de Luddieten op verschillende tijdstippen gedurende het tweede tiental jaren van de 19e eeuw onstuitbaar en werden zij gekenmerkt door een uitstekend moreel en door zelfbewust optreden. Volgens auteurs als *Cole* en *Postgate* "kon werkelijk niets de Luddieten tegenhouden. Troepen hadden geen vat op hen, stonden voor spek en

bonen doordat de arbeidersbevolking zweeg als het graf en de Luddieten hun gang liet gaan." Daar komt bij dat uit krantenverslagen, brieven en pamfletten blijkt, dat de machinevernielers een opstand tegen de gevestigde orde beoogden. In een te Leeds verspreide oproep werd bijvoorbeeld verklaard dat "alle leden van de adel en alle tirannen ten val moesten worden gebracht". Kennelijke bewijzen van de voorbereidingen voor een algemene revolutie waren zowel in Yorkshire als in Lancashire overal te vinden, en dat reeds in 1812.

De partikuliere eigendom die vernield werd was buitengewoon omvangrijk, daarbij inbegrepen grote aantallen van borduurramen, die de textielbedrijven opnieuw in gebruik hadden genomen voor de vervaardiging van producten van mindere kwaliteit. De beweging ontleende haar naam dan ook aan de jeugdige Ned Ludd, die, liever dan het hem opgedragen prulwerk te maken, de borduurramen met een voorhamer bewerkte. Doordat onverbidde werd vastgehouden aan de eis tot controle over het produktieproces op straffe van een vernietiging der produktiemiddelen, werd de volksverveelding geprikkeld en verwierven de Luddieten praktisch algemene steun. *Hobsbawm* 5) heeft verklaard, dat er "in alle lagen van de bevolking een overweldigende sympathie voor de machinevernielers" bestond, iets wat, volgens *Churchill*, omstreeks 1813, "duidelijk maakte dat de volstreekte afwezigheid van ook maar enige maatregel ter bescherming van de openbare orde als een ernstige tekortkoming moest worden beschouwd.

Inmiddels was het stukslaan van borduurramen in 1812 tot een ernstig misdrijf gerekend. Ter bestrijding daarvan werden steeds meer troepen ingezet tot een aantal dat groter was dan dat waarover Wellington het bevel voerde tegen Napoleon. Het leger was echter niet alleen erg dun gespreid, het bleek bovendien vaak onbetrouwbaar doordat het met de Luddieten sympathiseerde en doordat vele Luddieten er bij waren ingelijfd. Op de plaatselijke autoriteiten en de plaatselijke orbewaarders kon al evenmin worden gerekend en een breed opgezet netwerk van spionnen bleek weinig te kunnen uitrichten tengevolge van de hechte solidariteit van de bevolking. Geen wonder dat het oproepen van de vrijwillige militie, welke taak werd omschreven bij de Wet op de Speciale Waakzaamheid 6), volgens de *Hammonds* 7) alleen maar een middel bleek "tot bewapening van de ergste ontevreden" en dat dientengevolge, sinds het optreden van minister Peel 8) aan de oprichting van een moderne, professionele politie moest worden gewerkt.

Toch kan ook een dergelijke maatregel nauwelijks afdoende zijn geweest, gelet vooral op de omstandigheid dat het Luddisme steeds meer een revolutionair karakter scheen te krijgen. *Cole* en *Postgate* bijvoorbeeld noemen de Luddieten uit de periode na 1815 radikaler dan die uit de periode er vóór en menen daarom dat de laatsten "zich tegen het fabriekssysteem als zodanig keerden." Ook *Thompson* konstateert, dat in 1819 nog altijd de weg open lag naar een zegevierende algehele opstand.

Tegen datgene wat *Malthus* omschreef als "een poging tot omverwerping van de nieuwe (kapitalistische - red. D & G) maatschappij" was een wapen vereist dat veel geschikter was om in de produktiesfeer te worden gebruikt, namelijk: het bevorderen van een aanvaarding van de grondslagen der gevestigde samenleving in de vorm van de vakorganisatie. Hoe duidelijk het ook is dat het stimuleren van de vakbeweging al evenzeer een gevolg was van het Luddisme als de vorming van de moderne politie, men moet er zich ook rekenschap van geven, dat er, voorafgaand aan de Luddieten-opstanden, onder de textielarbeiders en andere sprake was van een vakbewegingstraditie

die lange tijd getolereerd werd. Daarom kan, gelijk *Morton* en *Tate* nagenoeg als enigen hebben opgemerkt, het vernielen van de machines in de periode waarvan wij spreken, niet worden beschouwd als de wanhopige uitbarsting van werkers, die geen andere uitweg hadden. Niettegenstaande de Combinatiewetten, die neerkwamen op een verre van strikt gehandhaafd verbod van vakorganisatie tussen 1799 en 1824, ontwikkelde het Luddisme zich niet in een vacuum, maar was het een tijd lang succesvol als oppositie tegen het omvangrijke vakbewegingsapparaat, dat weigerde het kapitaal in gevaar te brengen. Zowel de vakbeweging als het Luddisme diende zich als mogelijkheid aan, maar de bonden werden terzijde geschoven en de voorkeur ging uit naar direkte organisatie van de arbeiders met radikale doeleinden.

Gedurende de periode in kwestie werd de vakbeweging kennelijk opgevat als iets dat van het Luddisme fundamenteel verschilde en dat juist om die reden werd gesteund in de hoop dat de vakbeweging de autonome akties der Luddieten zou opslorpen. Zo beschouwden bijvoorbeeld de rechtbanken, de Combinatiewetten ten spijt, de vakverenigingen vaak als legaal en wanneer vakverenigingsleiders werden vervolgd dan kregen zij lichte straffen dan wel werden zij vrijgesproken; de Luddieten daarentegen gingen gewoonlijk naar de galg. Sommige parlementsleden stelden openlijk de bezitters aansprakelijk voor de benarde maatschappelijke situatie omdat deze onvoldoende gebruik maakten van de uitweg die door de vakbeweging werd geboden. Dat betekent niet, dat de doeleinden van de vakbeweging en haar controlefunctie al even uitgesproken en duidelijk waren als heden ten dage. Maar het werd wel voortdurend duidelijker dat de vakbeweging voor het kapitaal een onmisbare rol vervulde en men kreeg des te meer oog voor die rol naarmate men onder de gegeven kritieke omstandigheden meer en meer voor de noodzaak werd geplaatst, bondgenoten te vinden bij het streven de arbeiders onder de duim te krijgen. Parlementsleden die in de Midlands woonden drongen er bij *Gravenor Henson*, de leider van de vakbond van wolarbeiders, op aan dat hij het Luddisme zou bestrijden. Alsof dat nog nodig was. Diens aktie voor gematigdheid bestond uiteraard uit zijn onvermoeid ijveren voor een versterking van de vakbondsinvloed. In *Church's* studie over Nottingham kan men nalezen dat het borduurderscomité van de bond "aan de arbeiders duidelijke instructies uitvaardigde dat de borduurramen niet vernield mochten worden." Deze vakbond in Nottingham, meer dan welke bond ook reeds op weg om een algemene industriebond te worden, keerde zich onomwonden tegen het Luddisme en trad nimmer gewelddadig op.

Zo de vakbonden dus moeilijk de bondgenoten van de Luddieten kunnen worden genoemd, dan moet worden vastgesteld dat zij voor het Luddisme in de plaats zijn getreden in die zin dat zij door het scheppen van verdeeldheid en verwarring en door de energie ergens anders op te richten, de beslissende rol hebben vervuld toen het er om ging het Luddisme de nederlaag te bezorgen. De vakbeweging "verving" het Luddisme en zij vrijwaarde daarmee de ondernemers tegen de hoon van de kinderen in de straten en tegen de direkte macht van de producenten. Toen in 1824 en 1825 de Combinatiewetten werden ingetrokken en de vakbeweging volledig werd erkend had dat zodoende, om het met de woorden van *Darvall* te zeggen, "op de ontevredenheid van de volksmassa's een matigende uitwerking." De aktie tot intrekking ervan, geleid door *Place* en *Hume*, stuitte in het nog ongewijzigde parlement 9) op weinig tegenstand. Er waren, tussen haakjes, méér ondernemers- dan vakbondsafgevaardigden voor intrekking en slechts enkele reaktionairen stemden tegen. Al de tijd dat *Place* en *Hume* voorzichtig argumenteerden en on-

der meer voorspelden, dat er na intrekking van de Combinatiewetten minder stakingen zouden zijn, begrepen in feite vele ondernemers dat stakingen mede een zuiverende, de onvrede verdrijvende functie hebben en zij waren niet erg uit het veld geslagen toen 't opheffen van het verbod tot organisatie gepaard ging met een stakingsgolf. Vanzelfsprekend had de opheffing tot gevolg, dat de taak van de vakbeweging werd beperkt tot de traditionele bemoeienis met lonen en arbeidstijd. Dat er tot op heden in kollektieve arbeidsovereenkomsten in het algemeen bepalingen worden opgenomen betreffende de rechten van de ondernemer 10), is een erfenis van die begrenzing.

De campagne die enkele ondernemers in het midden van de jaren 1830/40 tegen bonden voerden onderstreept alleen maar de centrale rol van de vakbeweging: de campagne was alleen maar mogelijk doordat de bonden zoveel resultaat hadden geboekt tegenover het radikalisme van spontaan optredende arbeiders in de voorafgaande periode. Daarom oordeelde, later in de eeuw, *Lecky* dan ook volkomen terecht dat "er weinig twijfel aan kan bestaan dat de grootste, rijkste en best-georganiseerde vakbonden er veel toe hebben bijgedragen om het aantal arbeidskonflikten te doen afnemen" en kwamen eveneens nog in de 19e eeuw, de *Webbs* 11) tot de erkenning, dat er voordat de vakbeweging een normaal verschijnsel werd méér arbeidsonrust heerste.

Maar om tot de Luddisten terug te keren, we beschikken over heel weinig persoonlijke verslagen en stuiten op een traditie van feitelijke geheimzinnigheid, die hoofdzakelijk hieruit voortvloeit, dat zij zich onderscheidden door hun daden, niet door een ideologie. En waar was het hun precies om te doen? *Stearns*, die zo scherp zag als het een kommentator maar mogelijk is, schreef: "De Luddieten ontwikkelden een leer die berustte op de veronderstelde verdiensten van hun handwerk." Welwillend als hij is, noemt hij ze allesbehalve 'naar het verleden kijkende stakkers', ofschoon in die kwalifikatie stellig een korreltje waarheid schuilt. Toch werd de stormloop van de Luddieten niet, zoals men gewoonlijk denkt, veroorzaakt door de invoering van nieuwe machines, want daarvan was geen sprake in 1811 en 1812 toen 't Luddisme in feite opkwam. De vernieling van de machines was veeleer gericht tegen bepaalde produktiemethoden 12) die met de bestaande machines moesten worden toegepast. Het Luddisme richtte zich niet op economische gronden tegen de produktie, het was bovenal het gewelddadige antwoord van de textielarbeiders (en spoedig ook dat van anderen) op de poging tot hun degradatie in de vorm van minderwaardig werk. Indien het optreden van de Luddieten doorgaans samenviel met perioden van economische malaise, dan om deze reden dat ondernemers alsdan veelal voordeel zagen in de invoering van nieuwe fabrikagemethoden. Maar het is even goed een feit, dat niet elke tijd van ontbering Luddieten voortbracht en dat het Luddisme ook ontstond in streken die niet in 't bijzonder van een depressie hadden te lijden. Leicestershire bijvoorbeeld werd door economische teruggang het minst getroffen en 't was een gebied waar wollen produkten van de beste kwaliteit werden vervaardigd; toch was Leicestershire een sterk centrum van het Luddisme.

Zich verwonderd afvragen, wat er zo radikaal was aan een beweging die "enkel" maar de stopzetting van knoeiwerk scheen te verlangen, betekent de ogen sluiten voor de kernwaarheid, die besloten ligt in de destijds door iedereen geuite en gezonde veronderstelling dat er verband bestond tussen het stukslaan der borduurramen en opstandigheid. Alsof de strijd van de producent die het karakter van zijn arbeid ongeschonden wil gehandhaafd zien gevoerd zou kunnen worden zonder dat het kapitalisme 13) als zodanig

wordt aangetast. De eis een einde te maken aan het knoeiwerk wordt onverbiddelijk de wens tot een volslagen ommekeer, leidt tot een strijd om alles of niets; hij mikt regelrecht op het wezen van de kapitaalsverhouding en haar dynamiek.

Een ander aspekt van het Luddisme dat in het algemeen nogal gering-schattend wordt behandeld in die zin dat men er totaal niets van wil weten, is zijn organisatie. De Luddieten, dat is wat iedereen van ze weet, ondernamen hun woeste aanvallen op de machines in het wilde weg, de vakbonden zouden de arbeiders de enige vorm van organisatie hebben verschaft. Maar de waarheid is dat de Luddieten zich plaatselijk en zelfs federaal, onder arbeiders van alle bedrijfstakken, verbazingwekkend hecht hebben georganiseerd. Met vermindering van een structuur die aan de werkende klasse vreemd was, sloten zij zich noch op formele wijze, noch permanent aaneen. Hun traditionele strijdbaarheid was in het algemeen een "stilzwijgend aanvaarde gedragsregel" en zij werden niet centraal geleid; zij vormden een gemeenschap die niet van boven af werd gemanipuleerd, zij die ertoe behoorden vertrouwden op eigen kracht. Uiteraard was dat alles van wezenlijke betekenis voor de diepgang van het Luddisme, voor de aantrekkingskracht op de achterban. In de praktijk was het zo, zegt *Thompson*, "dat de Luddieten noch door de krachtigste maatregelen van de autoriteiten, noch door militair optreden op grote schaal van hun strijd werden afgehouden en dat elk van hun akties blijk gaf van methode en overleg." *Thompson* vermeldt ook hun "uitstekende zelfbeveiliging en hun goede onderlinge verbindingen." Een legerofficier in Yorkshire kwam tot de slotsom dat de Luddieten "een buitengewoon hoge graad van samenwerking en organisatie" bezaten. In 1812 schreef *William Cobbett* 14) in een rapport aan de regering: "En waarover het kabinet zich het meest het hoofd zal breken: men vindt geen agitators. Het is een beweging van het volk zélf."

Evenwel, al kon *Cobbett* ze niet ontdekken, de Luddieten hadden wel degelijk leiders en hun optreden kwam de autoriteiten te hulp. Die leiders stonden aan het hoofd van een beweging waarbinnen niet de volstrekte gelijkheid heerste, ook al was dan de gelijkheid voor die beweging karakteristieker dan het feit dat de leiders zich bezig hielden met de vraag welk deel ervan zij onder controle hadden en welk deel daaraan net ontsnapte. Uit deze leidersgroep kwamen, natuurlijk op het gunstigste tijdstip om effect te sorteren, "politieke drogredenen" naar voren, juist zoals daaruit in sommige gevallen ook de vakbondskaders tot ontwikkeling kwamen.

In de tijd van de Luddieten, toen de politieke aktie nog geen triomfen vierde - 't verschijnsel doet zich opnieuw voor in de "nadagen der politieke aktie" waarin wij thans verkeren - had het volk het land aan zijn regeerders. De massa juichte over *Pitts* 15) dood in 1806 en zij juichte nog meer bij de moord op *Perceval* 16) in 1816. Deze feeststemming bij het overlijden van minister-presidenten getuigde van de afstand tussen heersenden en overheersten, van hun volstrekte scheiding. De politieke emancipatie van de arbeiders was stellig van geringere betekenis dan hun aanpassing aan de industriële samenleving via de vakbonden. Om die reden voltrok die politieke emancipatie zich langzamer. Niettemin vormden de ijverige pogingen om bij de massa belangstelling te kweken voor legale activiteiten, namelijk de campagne voor een verbreding van de elektorale basis van het parlement, een krachtig middel tot bewerkstelling van de klassenvrede. *Cobbett*, die door velen de invloedrijkste pamflettist uit de Engelse geschiedenis wordt genoemd, bewoog menigeen tot aansluiting bij de Hampden

Clubs die naar hervorming van het kiesrecht streefden. Van hem verklaart Davis dat hij bekend stond om zijn "nadrukkelijke veroordeling van de Luddieten". De schadelijke uitwerking van deze verdeeldheid zaaiende campagne voor politieke hervorming kan ten dele worden gemeten door de krachtige demonstraties van tegen de regering gerichte gramschap - zoals de Gordon-opstootjes van 1870 17) of die waarbij de koning in Londen door een menigte werd ingesloten in 1795 - te vergelijken met de latere gebeurtenissen in Pentridge en Peterloo 18), die een fiasko werden en waarbij onder de demonstranten een bloedbad werd aangericht. De laatste vielen min of meer samen met de nederlaag van het Luddisme kort voor 1820.

Maar om tot slot terug te keren tot de fundamentele kwestie van de techniek, we stuiten daar andermaal op het probleem van de arbeid en op de vakbeweging. De laatste, dat kan niet worden ontkend, had een duurzaam karakter gekregen door de uiteindelijke scheiding tussen de arbeider en de produktiemiddelen waarover hij niets meer had te zeggen. En natuurlijk had de vakbeweging, zoals wij hebben gezien, ook zelf tot deze scheiding bijgedragen. Sommigen, zeker ook zij die zich marxist noemen, houden deze nederlaag van de producenten in de vorm van het fabriekssysteem voor zowel onvermijdelijk als wenselijk, hoewel ook zij moeten erkennen dat zelfs heden nog de wijze waarop de arbeid wordt verricht in aanzienlijke mate bepaalt, welke kant het met industriële bewerkingen opgaat. Een eeuw na *Marx* heeft *G albraith* 19) betoogd dat in de omstandigheid dat de vakbeweging in beginsel afzag van eisen betreffende het werk zélf, de garantie lag dat het produktiviteitsbeginsel zal heersen en niet de creativiteit. Maar ten aanzien van de arbeid, daarvan zijn alle ideologen zich bewust, is een valse voorstelling van zaken onmogelijk. De arbeid vormt een kern die ontoegankelijk is voor de ideologie en vormen daarvan als bemiddeling en vertegenwoordiging. Vandaar dat ideologen geen oog hebben voor de alles omvattende eis van de Luddieten tot controle over het produktieproces. Daarom ook is de klassenstrijd héél iets anders voor de producent dan voor de ideoloog.

Aanvankelijk was er bij de vakbeweging nog sprake van een flink stuk democratie. Wijdverbreid was bijvoorbeeld het gebruik, dat gedelegeerden bij toerbeurt of bij loting werden aangewezen. Doch wat nooit echt gedemocratiseerd kon worden is de wezenlijke nederlaag van de producenten die de basis vormt van de overwinning van de vakbeweging, feit dat haar tot medeplichtige van het kapitalisme, tot de bespotting van een werkelijke gemeenschap maakt. Door de basis waarop zij is ontstaan kan de vakbeweging niet maskeren dat zij er op uit is om een groteske wereld te doen aanvaarden en in stand te houden.

De marxistische visie verheft de produktiviteit tot het hoogste goed en op dezelfde wijze ziet de linkerzijde voorbij aan de werkelijke geschiedenis van de Luddieten, te weten: de ondergang van de direkte macht van de producenten 20). Zodoende draagt de linkerzijde er op ongelooflijke wijze toe bij dat de vakbeweging wordt omhelsd als het enige dat eenvoudige arbeiders openstaat. Het opportunisme en het elite-karakter van al de Internationales, heel de geschiedenis van de linkse beweging, mondt tenslotte uit in *fascisme* (kursivering van de Zerzans) als gevolg van alle beperkingen waaraan een en ander onderhevig is. Dat het fascisme er in slaagt om arbeiders achter zich te krijgen omdat het de opheffing van de onderdrukking zou zijn, omdat het een "socialisme van de daad" etc. - "revolutie-naar" - zou wezen, zou eens tot het inzicht moeten leiden hoeveel (werke-

lijk revolutionair besef) er met de Luddieten tegronde is gegaan en wat voor vreselijke gevolgen dat voor de geschiedenis heeft gehad.

Onze tijd van toenemende crisis wordt door sommigen weer als "overgangperiode" gekarakteriseerd en zij hopen daarbij dat alles goed zal aflopen met een nieuwe nederlaag van de Luddieten. Heden is er sprake van een soortgelijke noodzaak om arbeidsdiscipline op te leggen als in 't verleden en van soortgelijke gevoelens bij de massa omtrent de werkelijke betekenis van de "voortgang". Misschien zal zij thans al haar vijanden duidelijker herkennen, opdat de verandering ditmaal tot stand zal worden gebracht door de producenten zelf.

+ +
+

NOTEN:

- 1) Het opstel van de Zerzans is hier en daar geen gemakkelijke lektuur. Om de lezer te hulp te komen hebben wij op diverse plaatsen noten aangebracht, die totaal ontbreken in het originele manuscript dat ons door middel van een fotokopie ter beschikking werd gesteld. (red. D. & G.)
- 2) De Zerzans citeren diverse auteurs. Deze schrijversnamen worden door ons steeds kursief gedrukt. In het manuscript ontbreekt iedere verwijzing naar hun werken. Hier en daar hebben wij de desbetreffende namen van een toelichting voorzien.
- 3) E.P. Thompson is de schrijver van een in onze ogen voortreffelijk boek ("The making of the English Working Class") dat over het ontstaan van de vakbeweging materiaal bevat dat de zienswijze van de Zerzans bevestigt.
- 4) Een van de oudste en meest vooraanstaande Britse dagbladen.
- 5) Bedoeld is ongetwijfeld het in 1962 verschenen werk van Eric Hobsbawm, getiteld: "The Age of Revolution".
- 6) De z.g. "Watch and Ward Act".
- 7) Het echtpaar J.L. en Barbara Hammond schreef een reeks van boeken over sociale geschiedenis en over de toestand van de arbeidersklasse. Het is op dit gebied bijna even beroemd als het echtpaar Webb.
- 8) Robert Peel (1788-1850) werd in 1809 lid van het parlement en werd in 1810 als onderstaatssecretaris voor de koloniën lid van de regering. In 1822 werd hij minister van binnenlandse zaken. In die kwaliteit bemoeide hij zich met de oprichting van een moderne politiemacht.
- 9) Tot aan het jaar 1832 kende Engeland een nog allesbehalve modern kiesrecht, dat zelfs aan de bourgeoisie nog geen enkele politieke invloed toekende. Politiek gesproken heerste er nog de situatie van het *ancien régime*. Pas de kiesrecht hervorming van 1832 legde de grondslag voor de moderne democratie, d.w.z. voor de heerschappij van de ondernemersklasse.
- 10) Met deze ondernemersrechten wordt bedoeld, dat beslissingen ten aanzien van kwesties die zich in het bedrijf voordoen en die niet middels kollektieve onderhandelingen kunnen worden geregeld, door de directie behoren te worden genomen. Dit vormt een essentieel onderdeel van het Britse arbeidsconfliktenrecht: de verantwoordelijkheid van de leiders van ondernemingen mag door de samenwerking met de vakbeweging niet worden beperkt.
- 11) Sydney en Beatrice Webb, auteurs van diverse boeken over de geschiedenis van het Britse vakverenigingswezen die (door Henri Polak) ook in

het Nederlands zijn vertaald.

- 12) De machinale voortbrenging, gericht op massaproductie, betekende een ernstige inbreuk niet alleen op de *kwaliteit* van hetgeen er werd vervaardigd, maar zij had ook tot gevolg dat de vakbekwaamheid van de producent overbodig werd. Handwerker (en in zekere mate ook nog de manufakturarbeider) waren van begin tot einde bij de vervaardiging van de produkten betrokken. Zij konden voldoening in hun arbeid vinden en met recht trots zijn op hetgeen zij vervaardigden. Daar lag ook de grondslag van hun arbeidsvreugde. Dat alles verdween met de arbeidsdeling van het opkomend kapitalisme. Er werden nog slechts deelhandelingen verricht; de geproduceerde waren konden de toets der vergelijking met de handwerkersprodukten op geen stukken meer doorstaan. Bij de kapitalistische produktie ging het niet om kwaliteit, maar om de kwantiteit. Op dat alles doelt Zerzan herhaaldelijk, waar hij komt te spreken over datgene wat de Luddieten bezielde en waar hij - hun terminologie gebruikend - van minderwaardige produkten of van knoeiwerk spreekt.
- 13) Het kapitalisme is van nature gericht op arbeidsdeling, specialisatie en vereenvoudiging van de arbeid tot ziellose verrichtingen. Zie ook noot 12.
- 14) William Cobett (1762-1835), Engels politikus en publicist die een typisch representant was van de bourgeoisie. Hij was - zoals men ook uit de verdere uiteenzettingen van de Zerzans zal zien - een heftig tegenstander van de Luddieten en een ijverig kampioen voor de politieke democratie van de ondernemersklasse. Voor Zerzan is het één de keerzijde van het andere. De lezer zal aanstonds bespeuren, dat Zerzan de "politiek", het kompromis, als het geneesmiddel tegen proletarische opstandigheid schildert en de moderne politieke systemen voor een reactie op het dreigende arbeidersverzet houdt.
- 15) William Pitt (1759-1806) werd in 1780 parlamentslid, in 1782 minister van financiën en in 1801 minister-president. De haat die de lagere klassen hem toedroegen is mede veroorzaakt door het feit dat zijn regering de oorlog aan het republikeinse Frankrijk en aan Napoleon verklaarde (met alle lasten daarvan) en door het feit dat onder zijn bevel diverse tegen de arbeiders gerichte wetten tot stand kwamen.
- 16) Spencer Perceval (1762-1812) was minister-president sedert 1809 en een heftig tegenstander van een emancipatie der katholieken.
- 17) De Gordon-opstootjes braken in Londen uit. Ze droegen een anti-papistisch karakter en worden aldus genoemd omdat Lord George Gordon er de aanstichter van zou zijn. Uiteraard had het zogenaamde anti-papisme van de deelnemers een sociale achtergrond.
- 18) Te Peterloo bij Manchester trad in 1819 het leger met bruto geweld op tegen een grote menigte demonstrerende arbeiders. Op de weide waar zij bijeenkwamen bleef een groot aantal lijkjes achter. Tot in lengte van dagen is de gebeurtenis in de herinnering blijven voortleven als een bewijs van het wrede geweld der heersende klasse. De plaats waar de arbeiders bijeenkwamen heette eigenlijk Petersveld. Om de spot te drijven met de patriottische gevoelens, die steeds maar weer "de helden van de slag bij Waterloo" verheerlijkten, sprak men weldra alleen nog maar van Peterloo.
- 19) John Kenneth Galbraith, bekend Amerikaans econoom, schrijver van onder meer "The New Industrial State" en van "American Capitalism".
- 20) De kritiek die de Zerzans op de z.g. "linkerzijde" uitoefenen onder-

schrijven wij volledig. Hun opmerking over wat zij "de marxistische visie" noemen bewijst volgens ons, dat zij het marxisme te veel hebben bekeken door de bril van juist die zich ten onrechte op Marx beroepende - zelfde zogenaamde "linkerzijde". Juist Marx' analyse van het kapitalisme mondt uit in de konklusie, dat het er voor de arbeiders op aankomt de scheiding tussen hen en de produktiemiddelen op te heffen.

=====

H E T G E H E I M V A N H E T " W I R T S C H A F T S W U N D E R "

Toen begin mei de Westduitse staatsman en ekonoom *Ludwig Erhard* overleed, wijdde de "Nieuwe Rotterdamse Courant" een korte beschouwing aan zijn nagedachtenis. Het blad wees er op, dat Erhard niet als een groot politikus de geschiedenis zal ingaan en dat zijn bondskanselierschap niet de glansrijkste en vreugdevolste periode van zijn leven is geweest. Niet als kanselier zal men zich hem herinneren, maar als de succesvolle propagandist van wat de "sociale markteconomie" wordt genoemd en als de architect van het "Duitse economische wonder".

Maar wonderen bestaan niet en dat blijkt ook uit wat de N.R.C. verder nog over Erhard schreef. Hij zou, zo wordt in het bewuste stukje opgemerkt, nooit hebben kunnen bereiken wat hij bereikt heeft indien hij niet de medewerking en steun had gehad van de ondernemers en de vakbonden.

Wat het blad hier konstateert is geen opmerkelijk feit. Waaraan men de naam van "sociale markteconomie" gegeven heeft is niets anders dan een organisatie van de produktie volgens puur kapitalistische principes, die in niets verschilt van de organisatie der produktie elders. Niet door sociaal gevoel werd Erhard beheerst, maar door burgerlijke ondernemersgeest. Dat de ondernemers hem van harte steunden sprak dientengevolge vanzelf en dat de vakbeweging hem haar medewerking schonk sprak eveneens vanzelf. Dat die samenwerking het kapitaal geen windeieren legde doch integendeel rijke vruchten afwierp is precies datgene wat men er van verwachten kon. Iets wonderlijks is daar niet aan. Het zou veel eer wonderlijk zijn geweest indien het anders was gegaan. Een wonder zou men het hebben moeten noemen indien de Westduitse ondernemers zich *niet* alle inspanning voor een herstel van het Duitse kapitalisme hadden getroost; een wonder zou het ook geweest zijn als de vakbeweging - instelling van de burgerlijke maatschappij - het ondernemerdom *niet* de hand zou hebben gereikt.

Het geheim van het Duitse "Wirtschaftswunder" is de door de Duitse vakbeweging krampachtig en met alle middelen bewerkstelligde samenwerking tussen kapitaal en arbeid, die ook in de Bondsrepubliek - zoals in welke moderne industriestaat ook - natuurlijk slechts tijdelijk in stand gehouden kon worden, nooit voor de volle honderd procent verwezenlijkt werd en op ieder willekeurig tijdstip door klasseakties in gevaar kon worden gebracht. Het verschijnsel is noch nieuw, noch opmerkelijk. Het zou zelfs nauwelijks het vermelden waard zijn, ware het niet dat - wél een opmerkelijk feit - velen desondanks de vakbeweging, zowel in Duitsland als daarbuiten, nog steeds voor een werknemersorganisatie en de vertegenwoordiging van de arbeidersklasse aanzien. Als men iets wonderlijk wil noemen, dan is het dat.

=====

E E N B R O C H U R E V A N J O S E F D I E T Z G E N

Het eerstvolgend nummer van "Daad en Gedachte" zal verschijnen in de maand september. Inplaats van de gebruikelijke nummers van juli en augustus ontvangen onze abonnees een brochure die meer pagina's telt dan de tweemaal veertien van de uitvallende periodieke. Deze brochure, die onze vaste lezerskring automatisch krijgt toegestuurd, zal voor niet-abonnees tegen betaling verkrijgbaar zijn voor een prijs die bij de verschijning definitief zal worden vastgesteld, maar die wij voorlopig op ongeveer f 6,- (franko per post) schatten. Voor deze brochure (een klein boekje feitelijk) is onze keus gevallen op een tamelijk beroemd geschrift, namelijk: "Het wezen van de menselijke hoofdarbeid" van Josef Dietzgen. Het verscheen voor het eerst in een Nederlandse vertaling (van de hand van Herman Gorter) in 1909. Uiteraard was deze vertaling al lang uitverkocht toen de Groep van Internationale Communisten in 1935 een nieuwe uitgave verzorgde. Ook deze is al vele tientallen jaren lang niet meer verkrijgbaar. Dat is de reden dat wij hebben besloten tot een herdruk. Wij hebben daarin niet het voorwoord opgenomen dat de G.I.C. bij haar heruitgave voegde, maar een korte (nieuwe) inleiding waarmee wij Dietzgens werk bij de lezer van nu introduceren. Wij veronderstellen dat wij met een nieuwe uitgave van dit geschrift zowel onze lezerskring als vele anderen een dienst bewijzen.

W A T W E E T Z O ' N A M B A S S A D E U R E R N O U V A N ?

Niet zo lang geleden heeft de ambassadeur van 'n buitenlandse mogendheid over Nederland gezegd: "Ik snap niet waarover de mensen hier praten. Ze hebben een maand vakantie. In heel veel landen is geen sprake van een maand vakantie. Iedereen heeft hier een redelijk inkomen, goede sociale voorzieningen, De mensen hebben vaak een caravan of zomerhuisje, een motorboot, ze gaan met vakantie naar Mallorca...."

Bij dergelijke woorden vragen wij ons af, wat zo'n man er nu eigenlijk van weet. Van Nederland?, zal op zijn beurt de lezer wellicht vragen. Nou, nee, dat bedoelen we niet. Zeker, lang niet alle Nederlanders hebben wat men "een redelijk inkomen" pleegt te noemen en lang niet alle Nederlanders gaan met (vlieg) vakantie naar Mallorca of hebben een motorboot. Maar onze vraag heeft een andere strekking. Wij bedoelen: de man in kwestie heeft er kennelijk geen flauw benul van, dat met zijn soort opmerkingen de maatschappelijke verhoudingen in een land niet worden gekarakteriseerd; dat het er niet om gaat wat de mensen hebben, maar dat het van belang is hoeveel of hoe weinig ze hebben in verhouding tot anderen in de samenleving. Als de bewuste ambassadeur ook maar een héél klein pietsje zijn licht bij Marx had opgestoken, dan zou hij hebben geweten, dat de armoede

aan de rijkdom wordt gemeten en dat armoede en rijkdom geen absolute maar zeer relatieve begrippen zijn. Hij had dat trouwens ook uit de mond van anderen dan Marx kunnen vernemen.

Nou ja, zult u misschien verontschuldigend opmerken, ambassadeurs plegen nu eenmaal niet op grond van hun kennis van het marxisme te worden benoemd en ze zijn niet uit de arbeidersklasse afkomstig. Wat wil je dan?

Wij willen niets anders dan aan het bovenstaande nog de opmerking toevoegen, dat de ambassadeur in kwestie de Russische ambassadeur was 1). Gunst, zult u wellicht reageren, dat maakt toch wel enig verschil. Dat is toch wel vreemd. Van hém zou je enige kennis van het marxisme toch wel verwachten.

Van hém? Nou wij niet hoor. De enige kennis die men in Rusland van het marxisme heeft is de kennis, hoe je er handig misbruik van kunt maken om de belangen van een (nieuwe) heersende klasse mee te verdedigen. Wij vinden de opmerking van de Russische ambassadeur zo vreemd niet. Maar wel pikant en buitengewoon typerend. Voor de werkelijke situatie in Rusland wel te verstaan.

-
- 1) De uitspraak van de Russische ambassadeur werd - tijdens een interview - door jhr. Sickinghe van het VMF-concern doorverteld aan Bibeb van "Vrij Nederland". Er blijkt uit wát voor kennissenkring zo'n Russische ambassadeur heeft. Leden van de ene heersende klasse gaan met leden van de andere heersende klasse om. Dat is een logische zaak. Of ze dan ook "kameraad" tegen elkaar zeggen? Misschien. Je zou daar in elk geval niks achter hoeven te zoeken, wat je wel moet doen wanneer Breznev het tegen een Russische vuilnisman zegt, of Gierak tegen een arbeider op een scheepswerf in Stettin of in Danzig.

=====

E E N P A R T I J V O O R H E T O N E D E R N E M E R D O M

Toen precies vier jaar geleden het kabinet-Den Uyl optrad, hebben wij zijn regeringsploeg gekenschetst als een ministerie dat de vooruitstrevende vleugel van het Nederlandse ondernemersdom vertegenwoordigde. "Den Uyl", zo schreven wij, "is allermint een revolutionair politikus en hij heeft zich ook niet als zodanig voorgedaan. Hij is er niet op uit het kapitalisme omver te werpen, hij is er op uit het te hervormen, het te verbeteren... en het zal blijken dat een verbetering van het kapitalisme niet zal leiden tot een verzachting van de uit dat stelsel voortspuitende nadelen voor de arbeiders, maar tot een vermindering van de nadelen die daaraan kleven voor het kapitalisme zélf."

Nu, precies vier jaar later 1), hebben wij geen enkele reden om de

-
- 1) Dit opstel werd geschreven nadat het kabinet Den Uyl kort voor het einde van de rit was gestruikeld, maar vóór de verkiezingen van 25 mei j.l.

destijds gegeven karakteristiek ook maar in enig opzicht te herzien. Integendeel, wij houden onze desbetreffende opvattingen voor bevestigd. "Als ik ondernemer was", schreef de Groningse hoogleraar prof. dr. J. Pen op 4 mei j.l. in "Het Parool", "zou ik op Den Uyl stemmen." Het is ons niet dikwijls overkomen dat wij het met deze ekonoom eens waren, maar ditmaal konden wij zo niet elk van zijn woorden, toch heel veel daarvan onderschrijven 2).

"Als ik ondernemer was zou ik op Den Uyl stemmen. Tandenknaarsend misschien, maar ik zou het toch maar doen, althans als de resultatenrekening van mijn bedrijf me na aan het hart lag. Er bestaan ongetwijfeld ondernemers die uit pure ideologie op de VVD stemmen, en dat moeten ze zelf weten, maar het gaat hun geld kosten.

Ook het ethisch reveil zal, als het tot een rechtse meerderheid leidt, voor de ondernemers van Nederland zorgelijke tijden doen aanbreken, nog zorgelijker dan de huidige. Wat ondernemend Nederland nodig heeft is een kabinet met de PvdA en 'n vakbondsmannet op Sociale Zaken...

...Niemand vindt dat het best gaat, al had het slechter gekund. Maar er moeten in Nederland enkele dingen geregeld worden, die alleen door een matig links kabinet geregeld kunnen worden. De combinatie CDA-VVD, eventueel opgeluisterd met DS '70, zou daar weinig van terecht brengen.

... de eerste opgave van de economische politiek in Nederland is het afremmen van de looninflatie. Dat lukt een rechts kabinet nooit van zijn leven.

Wat er moet komen is een loonpolitiek om de loon-prijs-spiraal in de hand te krijgen. Een regering die dat probeert zonder de medewerking van de vakbeweging kan wel op 't dak gaan zitten. Rechtse regeringen krijgen die medewerking niet...

...tweede opgave: de winsten moeten omhoog. Dat heeft het huidige kabinet gezegd. Weliswaar zegt de VVD het ook... maar de VVD kan het naar mijn mening niet voor elkaar krijgen. Een kabinet met de PvdA erin zal er ook maar moeilijk in slagen, maar de kansen liggen dan misschien iets gunstiger."

De winstvergroting waar prof. Pen 't hier over heeft is een noodzakelijkheid voor het kapitalistisch bedrijfsleven, die direkt voortvloeit uit de bewegingswetten waaraan het gehoorzaamt. Het zou ons te ver voeren daarop nader in te gaan. Waarom het ons nu te doen is, is het - met economische argumenten gesteunde - betoog van deze hoogleraar, dat deze winstvergroting het beste tot stand kan worden gebracht door een besnoeiing van de hogere salarissen, waar de VVD niet aan zal willen omdat zij gekant is tegen wat zij "de grauwe nivellering" noemt. Daaruit trekt prof. Pen de kon-

2) Omdat *wij* nu eenmaal géén ondernemer zijn hebben wij natuurlijk *niet* op Den Uyl gestemd, noch op één van al die andere, zich "links" of "progressief" noemende partijen (inklusief de CPN) die - in vele gevallen in naam van "het socialisme" - aan de kapitalistische samenleving willen dokteren.

klusie, dat

"ondernemers eigenlijk vóór nivellering binnen de salarisopbouw moeten zijn, en vóór een geleide loonpolitiek..." en ook dat is een uitspraak die wij onderschrijven.

Wat wij niet onderschrijven is Pens daaropvolgende opmerking, dat de ondernemersideologie zich daartegen verzet en dat daaruit "maar weer eens blijkt, dat iemands ideologie niet altijd door zijn belang wordt bepaald, zoals de marxisten denken". Welke en wat voor soort "marxisten" Pen op het oog heeft weten we niet. Wat we wél weten is, dat volgens Marx niet iemands *ideologie* door zijn belang wordt bepaald, maar zijn *handelen* en dat de dingen die de mensen *doen* vaak totaal in strijd zijn met de dingen die ze *in hun hoofd* hebben. Dat geldt niet alleen voor zowel de ondernemers als de arbeiders, het geldt óók voor regeringen en óók voor Den Uyl.

Wij hebben destijds al gewezen op het onderscheid tussen datgene wat Den Uyl voorgeeft dan wel veronderstelt te vertegenwoordigen en datgene wat hij werkelijk vertegenwoordigt. De uiteenzetting van prof. Pen is als het ware geknipt om dat onderscheid te illustreren. De nivelleringspolitiek van het kabinet-Den Uyl - die blijkens andere artikelen van prof. Pen naar diens oordeel enig, zij het nog niet voldoende effect heeft gesorteerd - wordt voorgesteld als en veelal ook gehouden voor de konsekwentie van "een socialistische beleidsvisie", alsof het bij het socialisme om een nivellering van de lonen inplaats van om de opheffing van de loonarbeid zou gaan. Wat met die nivelleringspolitiek werkelijk gediend wordt is, gelijk door prof. Pen wordt aangetoond, het belang van het ondernemerdom.

Niet voor niets heeft de Rotterdamse hoogleraar prof. G.P. Hoefnagels dezer dagen in de "Nieuwe Rotterdamse Courant" betoogd, dat niet Wiegel de echte vertegenwoordiger van het liberalisme is, maar de "socialist" Den Uyl. Wat Wiegel vertegenwoordigt is het konservatieve kleinburgerdom. Het zogenaamde "socialisme" van Den Uyl is de vlag waarachter zich het moderne management kan scharen en dat zelfs zonder tandenknarsen.

=====

E E N N O O D Z A K E L I J K E R E K T I F I K A T I E E

In het mei-nummer van "Daad en Gedachte" komt tot onze spijt een storende typefout voor. Er staat op blz. 13, 9e regel van boven: Waarom dat "machtsmiddel" meer dan vijftientig jaar had gefaald werd niet duidelijk, ofschoon het falen op zichzelf werd tegengesproken. De zin had moeten luiden: Waarom dat "machtsmiddel" meer dan vijftientig jaar had gefaald werd niet duidelijk, ofschoon het falen op zichzelf niet werd tegengesproken. De aandachtige lezer zal dit mogelijk uit het verband van de tekst al hebben begrepen.

=====